

BENE KRISZTIÁN

A SZABAD FRANCIA ERŐK 1940–1943

A francia katonai együttműködés
a második világháborúban

KRONOSZ KIADÓ

BENE KRISZTIÁN

A Szabad Francia Erők
1940–1943

BENE KRISZTIÁN

A Szabad Francia Erők 1940–1943

A francia katonai együttműködés
a második világháborúban

KRONOSZ KIADÓ

Pécs, 2017

A jelen tudományos közleményt a szerző
a Pécsi Tudományegyetem alapításának
650. évfordulója emlékének szenteli.

Jelen elektronikus kiadvány a Kronosz Kiadó gondozásában
2017-ben megjelent nyomtatott kötet változatlan kiadása

pdf ISBN 978-615-6027-26-9

Lektorálta

MAJOROS ISTVÁN

Olvasószerkesztő

CZEFERNER DÓRA

Jelen kötet oktatási segédkönyvként szolgálhat a
a főiskolai és az egyetemi történeti tanulmányokhoz.

© Bene Krisztián

© Kronosz Kiadó

TARTALOM

ELŐSZÓ	9
BEVEZETÉS	15
Az 1939–1940-es hadjárat és következményei	15
A Vichy-rendszer születése	19
A francia fegyveres kollaboráció	22
A SZABAD FRANCIAORSZÁG MOZGALOM LÉTREHOZÁSA	
(1940. JÚNIUS–1941. SZEPTEMBER)	29
De Gaulle színre lépése	29
Az első sikerek	35
A Szabad Franciaország nemzetközi helyzetének megszilárdítása	42
A Szabad Francia Erők első harcai a tengelyhatalmak ellen Afrikában	46
Az 1. tengerészgyalogos zászlóalj Líbiában	46
Leclerc ezredes csádi hadoszlopának líbiai akciója	49
A Keleti Francia Dandár az eritreai harcokban	56
Egy testvérgyilkos küzdelem: a szíriai hadjárat	63
A közel-keleti francia mandátumterületek felértékelődése	63
A francia mandátumterületek elleni offenzíva	68
A franciaországi ellenállás születése	78
A kormányalakításhoz vezető út következő állomása	84
A HARCOLÓ FRANCIAORSZÁG SZÜLETÉSE	
(1941. OKTÓBER–1942. OKTÓBER)	91
A Szabad Francia Erők újjászervezése	91
Az észak-afrikai hadi helyzet 1942 első felében	97
Az 1. szabad francia dandár bekapcsolódása a líbiai harcokba	101
A gazalai csata és Bir Hakeim védelme	108

A szabad francia dandárok az el-alameini csatában	128
Leclerc első fezzani hadjárata	140
Az ellenállás franciaországi kiépülése	144
Sikerek és nehézségek: a Harcoló Franciaország létrehozása	157
AZ ELLENÁLLÁS EGYESÍTÉSÉHEZ VEZETŐ ÚT	
(1942. NOVEMBER–1943. MÁJUS)	173
Az észak-afrikai partraszállás	173
A partraszállás következményei	179
Leclerc második fezzani hadjárata	188
Az észak-afrikai francia erők és a tunéziai hadjárat	191
A medeníni csata	195
Az „L” Erő Tunéziában	197
Az 1. szabad francia hadosztály tunéziai harcai	201
A hadjárat után	205
A belső Ellenállás egyesítése	207
A SZABAD FRANCIA LÉGIERŐ	219
Nehéz kezdetek	219
A repülőerők angol mintájú átszervezése	229
A Normandia vadászrepülő csoport a Szovjetunióban	243
A brit Királyi Légierő francia pilótái	254
Az ejtőernyős alakulatok	259
A SZABAD FRANCIA HADITENGERÉSZET	267
Úton a tengeri haderő megteremtése felé	267
Az első év nehézségei	272
Az Atlanti-csata sűrűjében	276
Új vezetés alatt	279
A tengerészgyalogság harcai	284
HARCOLÓ FRANCIAORSZÁGBÓL	
FRANCIA NEMZETI FELSZABADÍTÁSI BIZOTTSÁG	
(1943. JÚNIUS–1943. NOVEMBER)	291
Az algíri tárgyalások	291
De Gaulle diadala	295
A Francia Felszabadító Hadsereg létrehozása	300

A FRANCIA FEGYVERES EGYÜTTMŰKÖDÉS KÉT OLDALA	311
Kollaboráció, kooperáció vagy együttműködés?	311
A résztvevők létszáma	314
Az önkéntesek szociológiai háttere és motivációja	319
A politikai és katonai vezetés	326
Az együttműködő féllel fennálló viszony	334
A katonai tevékenység mérlege	342
Az együttműködésben résztvevők utóélete és megítélése	347
ÖSSZEGZÉS	353
ÉLETRAJZOK	359
DOKUMENTUMOK	393
1. De Gaulle tábornok június 18-i felhívása	393
2. De Gaulle tábornok memoranduma a brit kormánynak	394
3. A Szabad Franciaország és az Egyesült Királyság között 1940. augusztus 7-én megkötött egyezmény	396
4. Beszámoló a dakari eseményekről	400
5. A Brazzaville-i kiáltvány	403
6. A Gyarmatbirodalom Védelmi Tanácsa	409
7. A Felszabadítás Rendjének létrehozása	414
8. A Harcoló Franciaország létrehozása	416
9. Az Ellenállás Nemzeti Tanácsának első ülése	419
10. A Francia Nemzeti Felszabadítási Bizottság létrehozása	420
FORRÁSOK ÉS SZAKIRODALOM	427
SZEMÉLYNÉV-MUTATÓ	453
FÖLDRAJZINÉV-MUTATÓ	457
RÉSUMÉ	461

ELŐSZÓ

A második világháborús francia fegyveres kollaboráció tárgyában benyújtott doktori disszertációm tézisfüzetében már öt évvel ezelőtt hangsúlyoztam, hogy egy ilyen speciális témát a jövőben fontos volna szélesebb kontextusba helyezve vizsgálni annak érdekében, hogy realisabb képet nyerjünk róla. Akkoriban még úgy véltem, hogy a legcélravezetőbbnek az bizonyulna, ha a Franciaország vonatkozásában már részleteiben feltárt jelenséget más országok hasonló okból létrehozott fegyveres alakulatainak tevékenységével vetnénk össze, és ennek alapján vonhatnánk le általánosabb következtetéseket, amelyek több állam második világháború alatti történetét is érdemben gazdagítanák.

Az ezt követően megkezdett kutatások során kellett szembesülnöm azzal, hogy angol és német nyelven már történtek kísérletek ilyen jellegű összegző munkák elkészítésére.¹ Ezek ugyan részleteiben nem térnek ki az egyes országokhoz kötődő fegyveres kollaboráns szervezetek történetének valamennyi aspektusára, de kiváló alapanyagul szolgálnak néhány fontos következtetés levonásához. Ezek közül a legfontosabb talán az, hogy egy általános európai szintű összevetés szükségszerűen csak felületes lehet, éppen ezért néhány általánosság lefektetésén kívül történészi szemmel kevés eredménnyel kecsegtet. Továbbá ezek a művek meglehetősen egyenetlen színvonalat képviselnek, amely elsősorban az egyes országok forrásadottságaira, illetve az adott kötet szerzői által beszélt idegen nyelvekre vezethetők vissza. Egyértelművé vált az is, hogy ezekben az országokban nagyon különböző politikai és katonai helyzetek alakultak ki, ami bizonyos esetekben értelmetlenné teszi az összehasonlítást, még ha elvétve akadnak is közös pontok. Ezek alapján logikusnak tűnt, hogy olyan országok mozgalmait, szervezeteit, alakulatait érdemes

¹ Lásd NEULEN 1985, LITTLEJOHN 1972 és LITTLEJOHN 1987.

összevetni, amelyek hasonló társadalmi és politikai berendezkedésűek, illetve a második világháború során hasonló függési-együttműködési helyzetbe kerültek a Harmadik Birodalommal, amelyhez a kollaboráció jelensége kapcsolódik.

A sok időt felemésztő kutatás során természetesen gyakran kényszerültem arra, hogy mellékszálakon induljak el. Ezek meglepő módon gyakran a De Gaulle tábornok vezette Szabad Franciaországhoz vezettek. Természetesen egy ilyen témánál egyáltalán nem meglepő, hogy a tábornok vagy az általa alapított és vezetett mozgalom neve előkerül, sokkal inkább az tűnhet érdekesnek, hogy mindez a németekkel való szoros együttműködéssel kapcsolatban fordul elő. Miután számos alkalommal kellett szembesülnöm azzal, hogy a két ellentétes oldalon elköteleződő franciák között gyakran szoros rokoni vagy baráti kapcsolatok voltak – amelyek egyébként mindezek ellenére sem mindig szakadtak meg, sőt egyes esetekben a szembenálló felek kiálltak egymás mellett a háború végi elszámoltatások során – felkeltette az érdeklődésemet a két tábor közötti, eleinte véletlenszerűnek tűnő hasonlóságok hosszú sora. Ekkor részletesebben kezdtem vizsgálni a Szabad Francia Erők háborús szerepvállalásának természetét, és arra a következtetésre jutottam, hogy a lehető legabszurdabb helyen találtam meg a keresett összehasonlítási alapot: Franciaországban, pontosabban a szövetségesek oldalán katonai szolgálatot teljesítő szabad franciák körében.

Természetesen mindezek után felmerült bennem, hogy az összevetés annyira magától értetődő, hogy esetleg mások már részleteibe menően foglalkoztak a vizsgálatával. Azonban a Szabad Franciaország történetével kapcsolatban végzett kutatásaim során nem találtam erre utaló jeleket, minden bizonnyal azért, mert a francia történelemszociológián belül a két téma közötti hasonlóságok felvetése – valamint esetleges részletes tárgyalása – a két jelenség teljesen eltérő megítélése miatt érdemben fel sem merült. Mindemellett bizonyosan negatív visszhangot váltana ki, amely a francia tudományos közéletbe ágyazott kutatókat hátrányos helyzetbe hozná. Ugyanakkor, mint az már kiderült doktori értekezésem franciaországi megjelentetése után, a külföldi történészek által elvégzett objektív tényfeltáró kutatásokat alapvetően jól fogadják, mivel nem – vagy legalábbis jóval kevésbé – merül fel az esetleges hazai politikai elköteleződés szülte elfogultság esélye. Ebből kifolyólag döntöttem úgy, hogy e könyvemet a két jelenség összehasonlításának szenteltem.

Ezt követően kellett szembesülnöm egy másik meglepő ténnyel, immár a hazai történetírás kapcsán. E szerint érdemben ezidáig senki nem foglalkozott a Szabad Franciaországgal és annak fegyveres erőivel. Természetesen születtek kiváló összefoglaló munkák jeles hazai és külföldi történészek tollából Franciaország történelméről – amelyek az érintett korszak legfontosabb eseményeit ismertetik a terjedelmi korlátok szabta keretek között² –, mint ahogy van néhány, a témakör egyes részeit részletesebben bemutató mű is,³ de igazából De Gaulle tábornok magyarra is lefordított emlékiratain kívül⁴ – melyeket értelemszerűen csak korlátozottan használhatunk fel az objektív kutatás során – nincs érdemi összefoglaló munka magyar nyelven a Szabad Franciaországról vagy a Szabad Francia Erőkről. Ennek fényében döntöttem úgy, hogy – megtartva az eredeti kutatási célkitűzést – egyben megragadom az alkalmat arra, hogy ennek a rendkívül érdekes és kevésbé ismert szervezetnek a történetét is bemutassam. Ez azért is indokolt, mivel a mérleg másik serpenyőjébe helyezett fegyveres kollaboráns szervezetek történetét doktori értekezésemben részletesen feltártam, így minden feltétel adott a reális összehasonlításhoz.

Mindemellett úgy gondoltam, hogy a feladatnak ez a része egyszerűbb lesz, hiszen a De Gaulle-hoz elválaszthatatlanul kapcsolódó szabad francia mozgalom és haderő nyilvánvalóan jól feldolgozott téma, amelynek könyvtári irodalma is elérhető. Meglepődtem azonban akkor, amikor kiderült, hogy a valóban gazdag szakirodalomnak csupán elenyésző része valódi történészi „mélyfúrás”, a többség változó hitelességű visszaemlékezés, illetve lelkes amatőrök által írt, és szakmai szemmel tekintve kevésbé használható munka. Ahogy Jean-François Muracciole, a téma elismert szakértője megjegyezte, komoly történetírói hiányosságok állnak fenn mind a mai napig a Szabad Francia Erők történetével kapcsolatban, teljes egységek, sőt fegyvernemek története vár megírásra.⁵ Természetesen nem vállalhattam fel ennek a gigászi munkának az elvégzését, amelyre a francia történészszakma sem volt képes az elmúlt 70 év folyamán, de ezek alapján úgy döntöttem, hogy a magas színvo-

² Lásd DUBY 2005, GAZDAG 2011, HAHNER 2002, PRICE 1994.

³ Lásd BOROS 1994, MÜLLER 2007.

⁴ DE GAULLE 1997a és DE GAULLE 1997b, de érdemes megemlíteni a fiával készült interjúsorozat alapján kiadott visszaemlékezéseket is: DE GAULLE 2008.

⁵ MURACCIOLE 2009, 24–25.

nalat képviselő szakirodalom mellett a hozzáférhető levéltári anyagokra alapozom a Szabad Franciaország katonai történetének megírását. E források mellett pedig kiegészítésként használom a megbízhatónak ítélt visszaemlékezéseket. E törekvés jegyében számos francia adat- és levéltár – köztük a Service historique de la défense, az Archives nationales valamint a Dgithèque de matériaux juridiques et politiques és a Mémorial de la Shoah – anyagait is felhasználtam.

A fentiekből következően jelen kötet célja kettős. Egyrésről a levéltári és szakirodalmi forrásokra alapozva objektív és átfogó képet kíván szolgáltatni az 1940 és 1943 között fennálló Szabad Francia Erők létrehozásáról, tevékenységéről és jelentőségéről Franciaország második világháborús történetében. Másrésről a korábban megkezdett kutatások szerves folytatásaként igyekszik összevetni ezeknek a – gyakorlatilag a szövetségesekkel „kollaboráló” – fegyveres erőknek és a német oldalon önként katonai szolgálatot vállaló „igazi” francia kollaboránsoknak a működését, valamint ennek alapján eldönteni, hogy a két jelenség milyen mértékben mutat hasonlóságokat, illetőleg eltéréseket.

Bízom benne, hogy az elmúlt évek intenzív kutatómunkájának köszönhetően olyan könyvet sikerül átadnom a Tisztelt Olvasóknak, amely egyszerre képes új információkkal szolgálni a témában már járatos történészeknek, ugyanakkor pedig tanulságos és érdekes olvasmányként szolgál a korszak iránt érdeklődő – nem feltétlenül szakmabeli – olvasók számára is. E kettős célt szolgálja a könyv végén található részletes bibliográfia, levéltári szemelvény- és életrajzgyűjtemény, személy- és földrajzinév-mutató, valamint a gazdag képanyag, amelyek együttesen remélhetőleg mindenki számára közelebb hozzák ezeket az időben és térben látszólag távoli eseményeket. A „látszólag” szót külön kihangsúlyozom, mivel ezeknek az első pillantásra tőlünk távol eső történéseknek számos magyar vonatkozása van, amelyek közül néhányat – bár e könyv születéséhez vezető kutatásoknak nem ez volt a fő célja – a következő oldalakon is bemutatok majd.

Szokás szerint most is sokaknak tartozom köszönettel a munka elkészítése során nyújtott segítségükért, akik közül elsősorban családom tagjait kell kiemelnem. Az ő támogatásuk és főképp türelmük nélkül ez a könyv nem készülhetett volna el. Hálás köszönetemet szeretném kifejezni Horváth Klárának, a Pécsi Tudományegyetem Társadalomtudományi Szakkönyvtára vezetőjének, aki lehetetlennek tűnő könyv- és fo-

lyóirat-igényléseimet is gyorsan, hatékonyan és végtelen segítőkészséggel teljesítette. Végül, de nem utolsó sorban meg kell említenem az Emberi Erőforrások Minisztériuma Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatását, mely hatalmas segítséget jelentett a kutatás során, amiért rendkívül hálás vagyok.